

Видання „Рідного Слова“.

КОРОТЕНЬКА
українська правопись.

Ціна 7¹/₂ коп.

Біла на Підляшю.
Друкарня „Рідного Слова“.
1917.

Видання „Рідного Слова“.

КОРОТЕНЬКА
українська правопись.

Біла на Підляшу.
Друкарня „Рідного Слова“.
1917.

Digitized by the Internet Archive
in 2019 with funding from
John and Mary A. Yaremko Foundation

Слова і звуки.

§ 1. Наша мова складається з слів, а слова із звуків; наприклад: *Наше село велике*; слова: *наше, село, велике*; звуки: н, а, ш, е, с, е, л, о, в, с, л, и, к, е.

Склади.

§ 2. Деякі слова ми можемо вимовити за одним духом, відразу, напр.: *віз, кінь*, а інші вимовляємо за кілька разів, напр.: *ха-та, ко-ро-ва, де-ре-во*. Кожну таку частину слова називаємо **складом**. Слова, як бачимо, можуть складатися з одного [кінь, віз] і з багатьох складів [ха-та, де-ре-во].

Букви.

§ 3. І слово і склад складаються з звуків. На письмі звуки означаються окремими значками, які називаються **буквами**. Всіх букв маємо 33. Поділяються вони на **голосівки** і **шелестівки**.

Голосівки: а, о, е, є, у, ю, і, ї, и, я.

Шелестівки: б, в, г, ґ, д, ж, з, к, л, м, н, ц, р, с, т, ф, х, ц, ч, ш, щ, й.

§ 4. Крім того маємо ще букву **ь** [м'який знак], яка пишеться після шелестівок в кінці або в середині слова, коли та шелестівка вимовляється м'яко, напр.: *сіль, український*.

Тверде й м'ягке і

§ 5 В українській мові є подвійне і: і [тверде] й ї [м'ягке].

ї пишеться:

а) після голосівок усюди, де чути **їі**: мої, твої;

б) після таких шелестівок: т, д, с, з, ц, л, н — коли воно перейшло із е [сіл-село, сім—семий], або відповідає руському **ятъ** [ѣ], напр.: ліс, тіло, цілий і т. д.

Скрізь, де і вийшло з о—пишеться і тверде: ніс [носа], але ніс [несла]; тік [току], але тік [текла]; сіль [соли], але сіл [село] і т. д.

У прикметників, якщо вони мають у першому відмінку однини закінчення: —ий, —а, —е, скрізь де в закінченнях чути і,—пишеться і [тверде], напр.: гарні, у гарнім, у гарній [гарний]. А якщо закінчення прикметників у першому відмінку однини є: —ій, —я, —є, то там же пишеться ї [м'яке], напр.: останні, в останнім, в останній, бо кажесться: останній, остання, останнє.

Чергованне і з й.

§ 6. У назвці [на початку слова] і чергуєтося з й; на письмі треба вважати, коли ставити і, а коли й. Як попереднє слово кінчить ся шелестівкою, то ставить ся і, а як голосівкою, то й. Напр.: він іде, але вона йде; він і вона, але вона й він.

Чергованнє в з у.

§ 7. Той самий закон (§ 6) відносить ся й до в і у, коли вони на початку слова:

він удовець, але—вона вдова.

він у місті, але—вона в місті.

І тут і там треба дивити ся ще й на те, які букви йдуть після в, чи у: як іде наприклад дві шелестівки, то краще писати у навіть тоді, коли слово, що стоїть перед у, кінчить ся голосівкою:

вона у Львові.

Вставне і.

§ 8. У словах, зложених із приставками: об, від, роз, над, під, коли друга частина зложеного слова починаєть ся двома шелестівками, вставляєть ся і:

обізвати ся, відібрати, розігнати, надіслане, підіслати.

Це і завсїгди тверде; воно дуже часто ще чергуєть ся з о, напр.: відібрати, відобрати.

З—із—зі.

§ 9. Приіменики з—із—зі вживають ся так:

а) як попереднє слово кінчить ся голосівкою, а слово після з починаєть ся теж голосівкою, або одною шелестів-

кою, то пишемо [й говоримо] з:

я з Оврамом, я з Київа;

б) як слово перед з кінчаєть ся одною або кількома шелестівками, то ставимо із:

він із Іваном, він із Петром;

в) як слово, що після з, починаєть ся двома шелестівками, ставимо зі:

я зі Львова.

від—од.

§ 10. Приіменики від—од вживають ся один побіч другого; звичайно вживають від тоді, як попередне слово кінчить ся голосівкою; як же воно кінчить ся шелестівкою, то можна вживати од:

я йду від тебе; він низчий од мене;

я відніс гроші; він одніс гроші.

Мнягченне шелестівок.

§ 11. Мнягченне двох мнягких шелестівок зазначаєть ся на письмі змягченнем останньої шелестівки:

сніг [кажемо: сьніг].

Звідсіль виключаєть ся тільки л, яке за-всїгди лишаєть ся мнягким, коли воно тільки на кінці складу.

Пишемо:

читальня, а не читалня; на стільці, а не на стілці.

§ 12. Мнягчення зубних шелестівок: с, з, ц, як по них ідуть губні шелестівки [п, б, в, м], а по них я або і [із ять], не зазначаємо.

Пишемо:

світ [хоч кажемо: сьвіт], звір [хоч кажемо: зьвір], свято [кажемо: сьвято], цвях [кажемо: цьвях].

§ 13. Зовсім не мнягчить ся тільки р, хоч у деяких околицях України воно й вимовляється ся мнягко.

Пишемо:

косар [не косарь], Харків [не Харьків].

§ 14. Треба пам'ятати, що по губних шелестівках: п, б, в, м, як по них ідуть мнягкі голосівки: є, я, і, ю, ніякого апострофа ставити не треба. Ті шелестівки завсїгди тверді й інакше вимовляють ся, як у російській мові.

в і г на початку слів.

§ 15. Слова, що починають ся голосівкою, часто дістають на початку в або г. В деяких словах вони вже стали обов'язковими, тому ми пишемо загально:

горох, гострий, Ганна, вогонь, вулиця, вугілля.

Випад шелестівок.

§ 16. Коли шелестівок накопичеться багато, то крім указаних уже способів [в—у, й—і, приставлене і] треба викидати шелестівки, головню т і д, як по них іде л або н.

Пишемо:

тижня, а не тиждня [хоч—тиждень],
вісник, а не вістник [хоч—вістун], щасливий, а не щастливий [хоч—щастє].

Заіменик ся, ся-сь.

§ 17. Заіменик ся пишесть ся в українській мові окремо від дієслова, до якого дочіплюеть ся, бо це самостійна частина мови.

Пишемо:

хвалити ся, кохаєть ся і т. д.

§ 18. Заіменик ся може скорочувати ся на **сь** і тоді пишесть ся вкупі з дієсловом. Тільки скорочення його має інші закони, ніж у російській мові: це залежить від другого слова. Якщо воно починаєть ся шелестівкою, то краще не скорочувати його, а як голосівкою, то тоді можна скорочувати:

хвалю ся тобою, ви зробились убогими,
або ви зробили ся вбогими.

Не можна ніколи ся скорочувати в третій особі однини:

несеть ся, а не несесь [як пишуть деякі].

Чужі слова.

§ 19. Чужі імена *власні* треба загально писати так, як їх чути в чужій мові:

Пушкін, Тургенєв, Шіллер.

§ 20. В чужих словах і іменах власних і перейшло в українській мові після: т, д, ц, з, р на **и**:

тиран, дискутувати, Сицилія, фізика, Сибір, цивільний і т. д.;

тільки як те чуже і стоїть перед **о**, то воно все лишаєть ся **і**:

патріот, соціольоґ.

Після всіх інших шелестівок чуже і зберігло ся, тільки після **л** і **н** пишеть ся **ї**:

ліберал, нїрвана, Ліон, Ніоба.

§ 21. Чуже **іа** в українській мові пишеть ся завсїгди **ія** (по **л** і **н**—**ія**), чи воно стоїть на кінці слова, чи в середині:

Азія, Австрія, Портуґалія, соціяліст, патріярх.

§ 22. Чуже **л** в українській мові перенисуюмо м'ягкою голосівкою:

фільольоґія телефон, алеґорія циферблят.

§ 23. Чуже **г** треба в нас перенисувати в чужих словах буквою **г**, а не **г**.

Пишемо:

гімназія, агітація, пропаганда, педагогіка.

Іменики.

§ 24. П'ятий відмінок однини імеників му-
сять мати **всюди** свої форми, не сміє замінити
ся першим,—отже:

пане! коню! сестро! Маріє! дине!

§ 25. Третій відмінок однини чоловічого
роду має в нас закінчення тільки **ові, еві** (а не
у, ю)—отже:

панові, коневі, а не пану, коню.

Закінчення у можуть мати тільки такі імени-
ки, що кінчать ся на **ів, їв**—отже:

Михайлові Драгоманову, Степанові Ко-
валеву.

§ 26. Іменики середнього роду, закінчені
на **є** (я), мають у всіх формах перед закінчен-
ням подвійну шелестівку:

начиння (начиння), весілля—на весіллї,
життє—в життю, подвірре—на подвіррі,
клочча—у клоччі,

таксамо в 6. відмінку шелестівкої жіночої від-
міни:

ніччю, маззю.

§ 27. В жіночій шелестівковій відміні її
подекуди инше всі іменики, що кінчать ся на

ч, ж, ш, щ, в 2., 3., 7. відмінках однини й у 1., 4., 5., відмінках множини мають і, а не н:
ночі, на Січі, на печі.

Прикметники.

§ 28. Прикметники в другому ступені мають наросток—шій,—щій,—іщій,—отже:

старший, кращий, мліщій.

Є ще й наросток—чій, а то тоді, як перед наростком буває шелестівка зм'ягчена: ч, ж, ш або задньспіднебінна г,—отже:

дорожчий, тончий, легчий і т. д.

§ 29. Третій ступінь прикметників му-
сить мати приставку **най**, отже:

найстарший
найкращий
наймліщій
найдорожчий
найлегчий
найтончий

а не:
самий старший,
самий кращий
і т. д.

§ 30. При порівнанні в другому ступені прикметників вживається прийменник: **від**, **за**, або злучника: **ніж**, рідше **чим**. Другого відмінка краще не вживати.

Пишемо:

я більший **від** тебе
” ” **за** ”
” ” **ніж** ти.

§ 31. Семий відмінок чоловічого роду однини в отлученню з імеником заступаєть ся часто третім відмінком, і то головню тоді, як іменик починаєть ся двома шелестівками або одною губною, передусім шелестівкою м:

на широкому Дніпрі,
на синьому морі.

§ 32. Наросток—ський,—цький пишеть ся все з мнягким с і ц:

людський, Хмельницький.

Числівники.

§ 33. Числівники головні й порядкові від 20 пишуть ся без д і без й.

Пишемо:

двацять, двадцятий, трицять, трицятий.

§ 34. Відміна числівників до 99 повинна йти на зразок числівника два; на зразок іменика кість нашій мові видаєть відміна чужою. То так треба говорити й писати:

двацятьох, трицятьом, в пятьдесятьох
і т. д.

Шостий відмінок мусить мати закінченне—ма, отже:

слімома, двацятьма (ніколи не: семью,
десятью).

В зложених числівниках перша частина не відміняєть ся, отже треба писати:

дав гроші двіста п'ятдесят трьом людям, а не: двумстам п'ятидесяти трьом людям.

Дієслова.

§ 35. Дієслова повинні мати в прозі в формі дієіменника повне закінчення—**ти**, скорочувати його на **ть** не потрібно.

То так пишемо:

знати, читати, пекти, могли.

§ 36. Дієслова з пнем на **к**, **г** (пекти, помогти), мусять мати в першій особі однини і третій особі множини змягчені форми:

печу, поможу—печуть, допоможуть.

§ 37. Дієприкметник стану предметного мусить в українській мові писати ся з одним **н**:
знаний, читаний, несений, купований
і т. д.

§ 38. Дієслова з наростком **ува** мають у всіх формах **ува**,

то так пишемо:

купувати—не купувати, малювати—не мальовати, із виїмком дієприкметників:

коли **о** наголошене, пишеть ся **ова**, отже:
купований, мальований;

коли **о** не наголошене, лишаєть ся **ува**:
силуваний, милуваний.

Це саме відносить ся й до імеників, що утворені з таких дієслів.

Пишемо:

купування, мальовання, але
силування, милування.

§ 39. Усі дієслова, що перед закінченням ти мають наросток и, і такі з наростком ї, що в першій особі однини мають м'ягчення (з виїмком хотіти), мають у 3. особі однини закінчення—ить, у множині—ять (ать):

хвалити—хвалить, хвалять,
лучити—лучить, лучать,
веліти—велить, велять.

Усі інші дієслова мають е,—уть:

нести—несе, несуть,
крикнути—крикне, крикнуть.

Прислівники й злучники.

§ 40. Прислівники й злучники **би, б, же, ж** пишуть ся окремо від слів, до яких належать, отже:

добре було б, іди ж і т. д.

Великі бунви.

§ 41. Велику букву початкову пишемо:

а) *В першій слові речення*, напр.: **М**и живемо на Підляшю.

б) в іменах власних напр.: Тарас Шевченко найбільший український поет.

Ділення слів.

§ 42. Слова ділимо розділкою (-) на склади. Приставок і наростків при діленню слів звичайно не розриваємо: ви-вчи-ти, об-чи-сли-ти.

Коли зійдеться ся кілька шелестівок разом, то переносимо до другого складу стільки, скільки можна вимовити разом, і звичайно такі, якими може починати ся слово:

ван-дрів-ник, жер-тва і т. д.

Перепинення.

§ 43. Поодинокі речення, а часом і слова, відділюємо для ліпшого розуміння знаками перепинення.

Знаки перепинення є такі: точка (.), запинка (,), двокропка (:), середник (;), питайник (?), оклик (!), знаки наведення (, “), павза (—), точки (...) й скобки ( ).

Точку ставимо на кінці речень і по скорочених словах.

Запунктовою відділюємо одно речення або слово від другого, коли вони мимо того належать до себе.

Двокропка ставить ся перед словами, які ми перечислюємо, або наводимо чіюсь гадку дословно.

Оклик ставимо на кінці речень або й слів, що висказують оклик, бажання або приказ.

Питання ставимо по питаннях.

В **скобки** ставимо пояснення або речення й слова вставлені.

Павзою означаємо довший перестанок у говоренню.

Кількома кропками означаємо недокінчену мову.

